

קרדום שאבד בבית – הבית טמא, שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו. רשב"ג מטהר, שאני אומר השאילו לאחר ושכה.
הניחו בוזית זו ומצאו בוזית אחרת – הבית טמא. רשב"ג מטהר, שאני אומר נטלו הוא עצמו מכאן לכאן ושכה.

כא. מי שלא בדק את החמץ אור לי"ד – מה דינו?

מי שלא בדק אור לי"ד – בודק י"ד שחרית (לאור הנר. פוסקים עפ"י ירושלמי). לא בדק בי"ד שחרית בודק בשעת הביעור. לא בדק בשעת הביעור – לרבי יהודה שוב לא יבדוק [שמה יבוא לאכלו]. לחכמים יבדוק לאחר הביעור. לא בדק במועד – בודק לאחר המועד.

א. הלכה כחכמים (רמב"ם הל' חמץ ג, ה; או"ח תלה). וטעם הבדיקה לאחר המועד – כדי שלא יתערב לו חמץ שעבר עליו הפסח בחמץ של התר, ויאכלנו (עפ"י תוס' ושאר ראשונים). ומשמע אפילו ביטלו (עפ"י פוסקים). ובודק לאור הנר (עפ"י רוקח רסז; ב"ח וט"ז תלה סק"ב) בחורים ובסדקים (משנ"ב).

ב. כתבו ראשונים שלפרש"י אינו בודק בתוך הפסח ולא לאחריו [ו'מועד' היינו שעת הביעור. ו'לאחר המועד' – עד שתחשך] (וטעמו כי בפסח חייבים כרת על אכילתו, הלכך יש לגזור אף לחכמים שמה ישכה ויאכלנו (ער"ן). ולאחר הפסח כבר אין איסור בל יראה, לכך לא הצריכו בדיקה (עתוס'). ובספר המנהיג (הל' פסח יז) כתב שלאחר הפסח א"צ בדיקה כי אם ימצא יהא מותר מפני שלא ידע ממנו). וי"מ שגם לרש"י בודקים לאחר הפסח אלא שאין זו מתקנת בדיקה שתקנו חכמים אלא למניעת הכשלה באיסור (ע' באחרונים).

ג. בדיקה ביום טוב עצמו; יש מחייבים [ואם ימצא יכפה עליו כלי כנוצר למעלה] (עפ"י מג"א וט"ז וח"י תלה). ויש אומרים שלא יבדוק אלא בחול המועד (ב"ח וא"ר שם). וכן נמצא בכמה ראשונים (עפ"י ריב"ג, ריטב"א, רבנו מנוח וספר המנהיג – הובאו בשעה"צ שם). ויש מי שמכריע; אם לא ביטל חמצו בודק אף ביו"ט, ואם ביטל לא יבדוק אלא בחול המועד (עפ"י פרי חדש שם).

ד. כאמור למעלה, כשהוא בודק בתוך המועד – מברך. לאחר הפסח – אינו מברך (פוסקים). ע"ע: נודע ביהודה תנינא סד; ברכת מרדכי ח"ב ג, י.

דף יא

כב. אדם המתעסק בדברים האסורים באכילה או בשימוש אחר – מהם הכללים שלפיהם גזרו חכמים או לא גזרו שמה ישכה ויאכל?

שתי שיטות תנאים בדבר; כפי המבואר במסקנת הגמרא, לדעת רבי יהודה יש לגזור שלא להתעסק באיסורים שמה יאכל וכד', בדברים שאין אדם בודל מהם, כגון חמץ בפסח שרגיל בו במשך כל השנה. לפיכך לא יבדוק את החמץ בפסח, שמה יאכלנו. אבל איסורים שאדם בודל מהם, כגון איסור 'חדש', וכן שבת החמורה – לא גזר רבי יהודה (עכ"פ במקום הפסד וצורך. עתוס').

כעין זה ביזמא (יד). גזר רבי יהודה בכהן גדול אונן שלא יעבוד כל היום – שמה יאכל. ואילו ביום הכיפורים שהכל בדלים מאכילה – לא גזר שמה יאכל.

לענין קרצוף הבהמה ביום טוב, לא גזר רבי יהודה אטו קידור (= גרוד בכלי חד המוציא דם), מפני שהן שתי פעולות שאינן מתחלפות זו בזו, משא"כ לחם בלחם, חמץ ומצה – מתחלפים.

פעמים שגזר רבי יהודה אפילו בדבר שאדם בודל הימנו; במקום שאדם בהול על ממונו, כגון הקות דם

לבכור שאחזו דם, אוסר רבי יהודה אפילו הוא מת אם לא יקז, שמתוך שאדם בהול, אם נתיר לו במקום שאין עושה מום, יקזו במקום שעושה בו מום.

לדעת חכמים (רבי מאיר), גוזרים גם באיסורים שאדם בודל מהם, כגון בחדש – אין להתעסק עם התבואה החדשה קודם שקרב העומר, שמא יאכלנו בתוך כך. וכן בשבת גזרו חכמים שלא להשתמש בשפופרת של ביצה לטפסף שמן לנר – שמא יבוא להסתפק ממנה בשבת. וכן אוסרים חכמים לקשור דלי בחבל-אורגים, שמא יקשרנו בחבל רגיל שמבטלו שם ונמצא קושר קשר של קיימא. אך לא גזרו עניבה אטו קשירה – לפי שהן פעולות שונות. ובחמץ בפסח חכמים אינם גוזרים שלא לבדוק אחריו בפסח – כיון שמחזר אחריו לשורפו ודאי לא יאכלנו באותה שעה.

ובמקום שאדם בהול על ממונו כגון בכור, לא גזרו חכמים והתירו לו להקזו דם במקום שאין עושה מום, כי אדרבה, מתוך שהוא בהול יש לחוש יותר לאיסור אם נאסור עליו.

א. אפשר שלא גזר רבי יהודה בכגון חמץ שמחזר אחריו לשרפו אלא באיסור תורה, אבל באיסור דרבנן לא גזר שמא יאכל (ע' שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סו"י כט).

ב. המוצא חמץ בפסח, מותר לו לגעת בו וליטלנו בידו כדי לבערו ואין חוששים שמא יאכלנו (תרומת הדשן קלה. ונימק בטעם שאמרו חכמים 'הוא עצמו מחזיר עליו לשורפו...') – ומשמע לכאורה שלרבי יהודה יש לאסור לגעת בו אלא יטלנו על ידי דבר אחר).

ג. נראה שיש לאסור להתעסק עם חמץ של נכרי בפסח, כגון להוליכו ממקום למקום, גם באופן שאינו נהנה ממנו – משום גזרה, מאחר ואין בדלים ממנו (עפ"י שו"ת מהר"ם חלאה ז).

ד. הרמב"ם בפירוש המשנה כתב שהלכה כרבי יהודה לענין הכנת קמח וקלי קודם הקרבת העומר (וכן הכריע בשאג"א שו"ת החדשות ד – עפ"י סתם משנה). ובספר יראים (השלם עה) פסק כרבי מאיר שהלכה כמותו בגזרותיו (וכ"כ בפירוש תפארת ישראל על המשניות. וע' בקרן אורה מנחות סו: שצדד בזה בדעת הרמב"ם בחיבורו).

ע' שאג"א (החדשות י) שתלה התר קיטוף במחלוקת תנאים בחולין (קלו). האם קיטוף בכלל קצירה.

כג. עד מתי מותר לאכול ולהשתמש בחמץ בערב פסח, ומתי צריך לבערו?

מדין תורה אוכל אדם חמץ ומשתמש בו עד חצות יום י"ד, אבל גזרו חכמים והקדימו זמן האיסור, משום הרחקה; –

לרבי מאיר, זמן אכילת חמץ הוא עד סוף שעה חמשית. לרבי יהודה, עד סוף שעה רביעית. ולרבנן גמליאל, חולין נאכלים כל ארבע ותרומה כל חמש. אמר רב נחמן אמר רב: הלכה כרבי יהודה. וכן הורה רבי (ג.). זמן השתמשות והנאה בחמץ לדעת הכל הוא עד סוף שעה חמשית. ובהגיע השעה ששית – שורפים את החמץ.

א. יש אומרים שצריך לשרפו בתחילת שעה ששית, משום הרחקה. ויש אומרים שכל משך השעה הוא זמן שריפתו.

ב. עתה המנהג לשרוף קודם שעה ששית, כדי שיהא סיפק לבטל את החמץ קודם שעה ששית.

ג. שעות אלו 'שעות זמניות' הן, כלומר לפי חישוב חלוקת אותו יום לשנים עשר חלקים שוים (שו"ת הרמב"ם; מהר"ל וחי" תמג). ובתרומת הדשן (קכא) כתב שלעולם יש לשער שעתיים / שעה קודם חצות, שזהו הזמן שאדם טועה (וע' מג"א סק"ג ובאה"ל שם. וע"ע דרכי משה). ונחלקו הפוסקים אם מחשבים מעלות השחר עד צאת הכוכבים או מהנץ החמה עד שקיעתה (ע"ע בספר מאור ישראל כאן, הצגת מערכה מול מערכה).